

[16] Sawyer K. A Call to Action: The Challenges of Creative Teaching and Learning. Teachers College Record 117(10) University of North Carolina at Chapel Hill. 7 October 2015. DOI:10.1177/016146811511701001

[17] Lapeniene D., Dumciene A. Teachers' Creativity: Different Approaches and Similar Results. Proceedings - Social and Behavioral Sciences 116 (2014). pp. 279 - 284. 1877-0428 © 2013. Published by Elsevier Ltd. Open access under CC BY-NC-ND license. doi: 10.1016/j.sbspro.2014.01.208 ScienceDirect 5th World Conference Educational Sciences 2013. Kaunas, Lithuania.

[18] Gol'tseva E.V. Elektronnye obrazovatel'nye platformy kak sredstvo povysheniya kachestva obucheniya. <https://nsportal.ru/shkola/matematika/library/2020/02/24/elektronnye-obrazovatelnye-platformy-kak-sredstvo-povysheniya>

[19] Sergeeva A.A. Potentsial ispol'zovaniya tsifrovyykh obrazovatel'nykh resursov v usloviyakh distantsionnogo obucheniya tekhnologii v shkole. V sbornike: Tsifrovoe obrazovanie: novaya real'nost'. Sbornik materialov Vserossiiskoi nauchno-metodicheskoi konferentsii s mezhdunarodnym uchastiem. Cheboksary, 2020. S. 156-158.

[20] Abilkhasimova, A. E. Tsifrlық bilim beru resurstaryn bilim beru үderisinde қoldanu. //Molodoi uchenyi. – 2020. – №14 (304). – S.292-295. – URL: <https://moluch.ru/archive/304/68503/>

[21] https://translated.turbopages.org/proxy_u/en-ru.ru.a8ad8694-6252a506-19b26a3a-74722d776562/https/en.wikipedia.org/wiki/Padlet

[22] Adushkina N.A. Metodicheskie rekomendatsii «Quizizz.com - servis dlya sozdaniya urokov, oprosov i viktorin». -Ul'yanovsk, 2021. <https://infourok.ru/metodicheskie-rekomendacii-quizizz-com-servis-dlya-sozdaniya-urokov-oprosov-i-viktorin-5393171.html>

[23] Tatarinova O.S., Shaidullin B.R., Shumilova A.A. Vnedrenie tsifrovyykh tekhnologii v sovremennuyu obrazovatel'nyuyu organizatsiyu posredstvom distantsionnogo obucheniya. V sbornike: sbornik statei II Mezhdunarodnoi nauchno-prakticheskoi konferentsii. Petrozavodsk, 2022. S. 16-21.

FTAMP 14.35.01

10.51889/2077-6861.2023.1.30.008

A.B. САРСЕНБАЕВ¹, А.С. АБДИРАЙЫМОВА¹, Г.Т. ЖҰМАШ^{2*}

¹*Логистика және көлік академиясының (Алматы, Қазақстан)*

²*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті (Алматы, Қазақстан)*
a.sarsenbaev@alt.edu.kz, a.abdiraiymova@alt.edu.kz, gau_konirat@mail.ru*

«ҚОҒАМҒА ҚЫЗМЕТ ЕТУ» ПӘНІН АКАДЕМИЯЛЫҚОРТАҒА БЕЙІМДЕУ (АҚШ колледждерінің тәжірибесімен)

Аңдатпа

Бұл мақалада қоғамға қызмет ету туралы негізгі түсініктер және пән ретінде басқа бағыттармен байланысы пәнаралық деңгейде қарастырылады. Сонымен қатар, қоғамға қызмет ету бағытының іргелі зерттеулермен байланысы, теориялық негізі, пән ретінде дамуы, басқа пәндердің арасындағы ерекшелігі және тәжірибе жүзінде қолдануы мәселесі баяндалады. Оқытушыларға «Қоғамға қызмет етуге» оқытудың қолданыстағы жүйесіне біріктіре алатын ақпараттар мен ресурстар ұсынылған. Қоғамға қызмет ету – «оқу – таңдау жасау – қызмет ету» тендеуі бойынша жүру қажет. Себебі, осы пәнді өтетін білімгерлер өздеріне әртүрлі дағдылар мен іскерлік қасиеттерді жинақтай отырып, мансабы мен қызметі барысында қажет болатын гуманитарлық дағдыларды бойына сіңіре түседі. Мақала шетелдік жабық дереккөздері (университет оқытушылары мен білімгерлеріне ғана тиесілі) арқылы жазылғандықтан, ол ресурстарға қол жеткізе алмайтын, осы мәселеге қызығып, қызмет көрсетуді академиялық ортаға бейімдеуге ұмтылыс жасайтын оқытушылар мен зерттеушілерге өзіндік пайдасы бар.

Түйін сөздер: педагогика, қоғамға адал қызмет ету, еріктілер жұмысы, қоғамдық ұйымдар, жоғарғы оқу орны білімгерлері, service learning, академиялық орта, мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдар, әлеуметтік топтар, пәндер байланысы.

А.Б. САРСЕНБАЕВ¹, А.С. АБДИРАЙЫМОВА¹, Г.Т. ЖУМАШП

¹Академия логистики и транспорта (Алматы, Казахстан)

²Казахский национальный педагогический университет имени Абая
(Алматы, Казахстан)

ВНЕДРЕНИЕ ПРОГРАММЫ «SERVICE LEARNING» В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ ПРОЦЕСС (на примере колледжей США)

Аннотация

В статье рассматриваются основные понятия программы – общественная работа и её связи с другими направлениями на междисциплинарном уровне. Кроме того, описывается связь общественной работы с государственной службой и фундаментальными исследованиями, её теоретическая основа, становление и развитие как дисциплины, отличие от других дисциплин и практическое применение. Преподавателям предоставляется информация и ресурсы по дисциплине «Service Learning», которые они могут интегрировать в существующую систему образования. Для служения обществу необходимо следовать уравнению «учиться – делать выбор – служить». Поскольку статья подготовлена с использованием зарубежных источников, она имеет свои преимущества для преподавателей и исследователей, не имеющих доступа к ресурсам, но интересующихся данной проблемой и стремящихся адаптировать дисциплину в образовательный процесс.

Ключевые слова: педагогика, добросовестное служение обществу, волонтерство, общественные организации, студенты вузов, service learning, академическая среда, государственные и негосударственные организации, социальные группы, междисциплинарные связи.

A. SARSENBAYEV¹, A. ABDIRAIYMOVA¹, G. ZHUMASHP

¹Academy of Logistics and Transport (Almaty, Kazakhstan)

²Kazakh National Pedagogical University named after Abai (Almaty, Kazakhstan)

ADAPTING THE SERVICE-LEARNING PROGRAM INTO THE EDUCATIONAL PROCESS (Case Study of U.S. Colleges)

Abstract

The article discusses the basic concepts of the program – social work and its connections with other areas at the interdisciplinary level. It also describes the relationship of community service to public service and basic research, its theoretical foundation, its formation and development as a discipline, how it differs from other disciplines, and its practical application. Teachers are provided with information and resources on the discipline of Service Learning that they can integrate into their existing education system. To serve the community, the equation of “learn - make choices - serve” must be followed. Because the article was prepared using foreign sources, it has advantages for educators and researchers who do not have access to resources but are interested in the issue and seek to adapt the discipline into the educational process.

Keywords: pedagogy, conscientious service to society, volunteering, public organizations, university students, service learning, academic environment, state and non-state organizations, social groups, interdisciplinary relations.

Кіріспе. Ең алдымен, Қоғамға қызмет қызмет етудің – еріктілердің жұмысынан ету дегеніміз не? Қоғамға қызмет етудің және басқа да қоғамдық жұмыстан – басқа да қоғамға қызмет көрсететін айырмашылығы не? деген сұрақтарға жауап бағыттардан айырмашылығы не? Қоғамға беруге тырысамыз. Сонымен қатар, елдердің

көп сұрайтын сұрағы – «тәжірибелік оқу мен тағылымдамадан өтудің және қоғамға қызмет етудің айырмашылығы не?» Тағылымдамадан өту – бұл қоғамға қызмет етуді үйренудің басқа жолы ма? Барлығы адамдар осы жұмыспен айналысу керек па? Мен осы жұмыспен айналысам қоғамға пайдам тиеді ма? Осы секілді көптеген сұрақтардың туындауы заңды құбылыс. Осы сұрақтарға жауап бере отырып біз бүгін қоғамға қызмет етудің басты бағытын анықтауға тырысамыз.

Негізгі бөлім. Қоғамға қызмет етуге қатысатын әрбір білімгер – ең біріншіден қоғамның қажеттілігін өтуге тырысады және адам мен қоғамның қажеттілігін өтейді. Қоғамға қызмет ету – бұл тәжірибелі сабақ ретінде тоқтаусыз, үздіксіз жүргізілетін үрдіс болып табылады. Сондықтан, жоғарыдағы сұрақтарға жауап бермей-ақ, «қоғамға жәй ғана қызмет ете берсек не болады?» деген заңды сұрақтарды ұдайы түрде білімгерлеріміз маған жиі қояды. Негізінде егер бұл сұрақтарға жауап іздесек, онда қоғамға қызмет етудің негізгі нәтижелерін біле алмауыңыз мүмкін. Сондықтан да, «қоғамға тек қызмет етіп қана қоямыз ба әлде қызмет ете отырып белгілі бір нәтижеге жетеміз бе?» деген сұрақты қарастыру біз үшін өте маңызды [1].

Басты дереккөздері. Мақалаға арқау болған басты дереккөздерінің қатарында АҚШ жоғарғы білім беру орындарының электронды ресурстары (Campus Compact) және Мичиган университеті мен Мичиган мемлекеттік университетінің кітапханасындағы ресурстары бар.

Мақаланың әдістемелік бөлімі. Мақала жазу барысында хронологиялық және салыстырмалы тәсілдерді қолдандық. Шетелдік зерттеушілердің көзқарастарын салыстыра отырып, жергілікті жердегі оқу үдерісінің ерекшелігіне бейімдеуге ұмтылыс жасалды. Сонымен қатар, зерттелуге тиіс мәселенің ерекшеліктеріне сәйкес әдістемелік қолданыстар мен салыстырмалы – мерзімдік әдіске басымдылық берілді.

Мәселенің қысқаша тарихына тоқталатын болсақ, ең алдымен АҚШ оқыту

жүйесінің тарихына көңіл аударамыз. «Service-learning» немесе «Қоғамға қызмет етуге үйрету» АҚШ-та дәстүрлі түрде жақсы дамыған «эксперименттік білім беру» жүйесінің бір бөлігі болып табылады, яғни «тәжірибе арқылы оқыту» арқылы кез-келген мамандықта оқитын білімгерлерді өз мамандықтары бойынша немесе әлеуметтік мәселелерді шешуге және сол үшін жауапкершілік ала білуге үйретеді. «Service Learning» – бұл педагогикалық әдіс түрі. XX ғасырдың басында құрылған жобаның негізі – Дж. Дьюи, У.Килпатрик және т.б. оқытушылардың бастамасымен көптеген оқу орындарында оқытытыла бастады. Кейіннен бұл әдіс шығыс елдеріне қарай жылжып, Еуропа елдеріне келген болатын. Еуропаның үздік жоғарғы оқу орындарында оқытудың бұл формалары мен әдістері кезек-кезеңімен қабылданды және Еуропалық педагогиканың шарттары мен дәстүрлеріне, әдістері мен тәсілдеріне бейімделді.

Қазақстанда бұл пән жоғарғы оқу орындарында соңғы 5 жылда енгізіле бастады, бірақ өкінішке орай тек бір-екі жоғарғы оқу орны толық қолданысқа енгізді. Қалған жоғарғы оқу орындарында тек идея не пән ретінде сипаттама түрінде қалып қалды.

Талдау және сараптама. Біріншіден, Қоғамға қызмет ете отырып, біз нәтижеге қол жеткізуіміз қажет. Қоғамға көмектесе отырып, қоғамды тәрбиелейміз. Сондықтан да, осы жерде біз «Қызмет ету – Үйрену» формуласын кеңінен қолданамыз. Неге ортасына сызықша қойылды? Себебі, Қызмет ету мен Үйрену қарапайым қоғамды жеке үдеріс ретінде, жоғарғы оқу орындарында тұтас үдеріс ретінде қолдануды көрсетеді. Жоғарғы оқу орындарында қоғамға қызмет ету үдерісін академиялық бағдарламаның бөлігі ретінде енгізудің маңыздылығы осы жерден көрініс табады [1].

Біздің ойымызша, Қоғамға қызмет ету – бұл көптеген қарым-қатынастардың жиынтығы болуы қажет. Атап айтсақ, оқытушылардың жеке тәжірибесі, білімгерлермен гуманитарлық қатынас, университет қызметкерлерімен байланыс, академияның ғылыми-академиялық әріптестері, жұмыс берушілермен тікелей

байланыс, мемлекеттік басқару органдарымен байланыс, жастар саясаты бойынша басқармалармен байланыс, академия ішіндегі білімгерлердің белсенділігі мен ең бастысы, қоғамға қызмет етуге деген ынтасы, т.б. болу қажет. Міне осының бәрі, Қоғамға қызмет етуді басқа да тегін «қоғамдық» және еріктілердің жұмысынан ерекшелеп тұратын бағыттар. Негізінде, қоғамға қызмет ететін әрбір бағыттың тигізетін пайдасы мен үйрететін нәтижелеріне қарай өзіндік ерекшелігі болады. Еріктілердің жұмысы – жеке адамдарға, мемлекеттік органдарға немесе басқа да меншік иелеріне қызмет етуге бағытталған үдеріс болса, қоғамдық жұмыстардың көпшілігі – ақылы немесе белгілі-бір айыппұл немесе жазаны өтеуге арналған жұмыстар жиынтығымен айналысуға бағытталған. Еріктілердің жұмысы сонымен қатар көбінесе қайырымдылық жасау үшін жасалатын іс-әрекеттерді қамтиды. Және еріктілердің және қоғамдық жұмыстар маусымдық болуы мүмкін (адам жоғалғанда, саяси іс-шара, сайлау, акция, марафондар, концерт, т.с.с.). Сондықтан да, ақылы, маусымдық немесе керек кезде жасалатын іс-әрекеттердің барлығы – Қоғамға қызмет ету үдерісінде мүлде болмау керек [2].

Көптеген оқытушылар еріктілердің жұмысын көбінесе біржақты қарастырады. Еріктілердің жұмысы – «ең алдымен, «тапсырыс» берушінің көңіл-күйіне байланысты болып келеді» деген ұсынысты қолдайды, яғни тәуелділік. Ал, қоғамдық жұмыстарға келетін болсақ, бұл жерде ең алдымен адамның жеке басының мүддесі бірінші орынға шығады. Яғни, қоғамдық жұмыста жүрген адам жеке басына қажетті дүние болмаса басқа жұмыстарды істеуге құлық таныта қоймайды деген көзқарас басым. Екі бағытта белгілі – бір дәрежеде қоғамның қажеттілігін өтейді, бірақ белгілі шектеулермен. Қоғамға қызмет ету осы екі бағыттан бір саты жоғары тұруы қажет. Атап айтар болсақ, біріншіден, құрылымдық жағынан біртұтас. Екіншіден, тұрақты және нақты бағытта. Қайырымдылыққа қарағанда «өмірі ұзақ». Уақыттық шектеу мен

тәуелділік жоқ. Қоғамдық қызметтер мен еріктілердің жұмысы – сол жұмыстар жайлы ойлануды қажет етпейді. Бұйрық берілді немесе сұраныс түсті – жасауға тиіссің. Қоғамға қызмет ету – бұл академиялық бағытта болғандықтан, ең алдымен қоғамға неге ақысыз және қалтқысыз қызмет етудің философиялық бастауларын түсіндіре отырып, адамға таңдау жасатамыз [3].

Қоғамға қызмет ету – «оқу – таңдау жасау – қызмет ету» тендеуі бойынша жүру қажет. Тәжірибеден өтетін білімгерлер өздеріне әртүрлі дағдылар мен іскерлік қасиеттерді жинақтай отырып, мансабы мен қызметі барысында қажет болатын гуманитарлық дағдыларды бойына сіңіре түседі. Яғни, қоғамға қызмет ете отырып, ең алдымен болып жатқан үдерістің өзіне көңіл аударамыз. Еріктілер мен қоғамдық жұмыс жасаушылар – істің нәтижесіне бірінші болып көңіл аударады. Осы пәнді оқыту барысында ең біріншіден, білімгерлердің ынтасы мен қоғамның сұранысының арасында тепе-теңдік орнату қажет. Ынта төмен болып, сұраныс көбейіп кетсе, қоғамдық жұмысқа айналып кетеді. Егер сұраныс азайып, ынта көбейіп кететін болса, онда еріктілердің жұмысына айналады [3]. Қоғамға қызмет етудің негізгі үш бағыты бар – білім беру (тегін білім беруге қатысу), әлеуметтік жұмыс (азық-түлік қоржыны, күнделікті қолдау, жұмыстарды жасау, т.б.), денсаулық сақтау (тегін медициналық көмек). Еуропа және АҚШ осы бағыттармен қатар, ең басты бағыт – Құқықтық көмек бар (заң бойынша тегін кеңестер және сотта көмек көрсету). Бұл бағыттардың барлығы білімгерлердің университет қабырғасында жүргеннен бастап дағдыларына айналады. Екіншіден, қоғамға қызмет ету бойынша берілетін білімдер, сол мамандықты тереңінен түсінуге мүмкіндік береді. Мысалға, Сіз заң саласына түстіңіз. Екінші курстан бастап Сізді заң саласы бойынша тегін көмек беру үшін, Қоғамға қызмет ету пәні аясында түрмеге жібереді. Сіз түрмедегі мыңдаған адамдардың тарихымен таныса отырып, ең алдымен өз мамандығыңыз бойынша өте көп мәлімет аласыз. Қыр-сырымен танысасыз

және Сіз өзіңіз үшін шешім қабылдайсыз. Қанша пайыздық көрсеткіште «Мен қоғамға қызмет етуге (тегін, ешқандай ақысыз, статистика немесе бастыққа жағыну үшін емес, популизм үшін емес) дайынмын?» деген сұраққа жауап бересіз, 50/50? 70/30? 90/10?

Тәжірибеден өтуден не айырмашылығы бар деген сұрақ туындар. Заңды сұрақ. Ең бірінші және ең басты ерекшелік – бұл уақытта. Тәжірибеден сіз 3 ай өтсеңіз, Қоғамға қызмет ету бойынша екі семестр (6 ай) қызмет жасауыңыз мүмкін. Екіншіден, тәжірибеден өтуге тек 3-4, тіпті тек 4 курста ғана жіберетін болса, Қоғамға қызмет ету бойынша 2-3 курста бару мүмкіндігі туындайды. Яғни, сіз «мамандығыңыздың қиын жақтарын қарастыра отырып, қаншалықты сол мамандықты игеріп шығуға дайынсыз?» деген сұрақтың жауабын ертерек аласыз. Ерте түсінсеңіз ерте бас тартуға мүмкіндік аласыз [4]. Сіздің осы тәжірибеңіз оқуыңыздың тікелей бейнесі болады. Яғни, неғұрлым Сіз Қоғамға қызмет етудің негізгі принциптерін тезірек, шын жүреппен қабылдайсыз, соғұрлым Сіздің оқуыңыздың нәтижесі қоғамға пайдалы болады. Оқудың қоғамға пайдалы жағы дегеніміз не? Бұл ең алдымен, Сіздің маман ретінде қоғамға тигізетін пайдаңыз. Керемет маман боларсыз, керемет мансап жасап, өте жоғары жалақы аларсыз, бірақ қоғамға тигізер пайда коэффициентіңіз – НОЛЬ. Кез-келген министрді алыңыз. Жалақысына қараңыз, оқыған ЖОО, алған біліміне қараңыз. Керемет емес па? Маман ретінде қандай керемет мансап жасады, ия?! Пайдалы коэффициенті ше?!

Қоғамға қызмет ету – ең алдымен нәтижеге негізделмейді. Біздің басты мақсатымыз – адамның бәрі қайырымды болып, қоғамға тегін жұмыс жасау керек деген ұстаным емес. Қоғамға қызмет ету – ең алдымен білімгерді соған жетелеп әкелу, ой салу, жол көрсету, бағыттау. Ары қарай білімгердің алған тәрбиесі мен жеке басының қасиеттері алып кету керек. «Жаманнан жақсы туады, жақсыдан жаман туады» деген қазақтың жақсы сөзі бар.

Қоғамға қызмет етудің басты принциптері мен жетуге мүмкін деген нәтижелері – оқу үдерісінде нақты көрсетілген. Осыған орай, Қоғамға қызмет ету – бұл қоғамдық жұмыстардан, еріктілердің жұмыстарынан ерекшеленеді. Екінші тағы бір маңызды мәселе, қоғамға қызмет етуді оқып, үйрену барысында қоғамның қажеттіліктерін жылдам әрі нәтижелі қанағаттандыру үшін тиімді әдіс-тәсілдерді ұсынады. Қоғамға қызмет етудің тағы бір ерекшелігі, білімгерлердің немесе білімгерлер қызмет ететін қоғамның тарихына (шығу тегі), әлеуметтік жағдайына (бай, орташа, кедей), мәдени ерекшелігіне (өскен жері, ата-анасының мамандығы, қай өңірдің тумасы), экономикалық жағдайға, саяси жағдайға (саяси көзқарас), т.б. ерекшеліктер мен осы бағыттар бойынша мемлекеттің немесе жеке адамның алдынан кездесетін мәселелердің түп-тамырына назар аудару қажеттілігін көрсетеді. Қоғамға қызмет етуді қалай оқыту қажет? Қандай әдіс-тәсіл қолдану қажет? Басты көздеген мақсатымыз не болу қажет?

Қоғамға қызмет етудің басты бағыты – аралас оқу түріне негізделу қажет. Атап айтар болсақ, сабақ өту барысында – зияткерлік ойындар, әлеуметтік жобалар, азаматтық пікірталастар, этика және моральдық тәжірибелер, діни сауаттылық және мәдени акциялар өткізілу қажет. Оқу үдерісі 3 кезеңнен тұруы қажет. 1 кезең жоғарыда аталған тәжірибелік сағаттар, 2-кезеңде – Қоғамға қызмет етудің құрылымын түсіну, күшті және әлсіз жақтарын талдау, теориялық білім алу, қоғамның әртүрлі мәселесін шешу бойынша ұсыныстар жасау, жеке немесе ұжымдық жұмыстардың жоспарын жасау, т.б. болса, 3-кезеңде – Қоғамға тікелей қызмет жасау (гуманитарлық бағытта немесе мамандық бойынша). Қоғамға қызмет жасаудың ең басты кілті – өзара көмек. Сабақ өту барысында басты принцип – екіжақтылық. Яғни сабақ берушімен мен білімгердің өзара қатынасы. Сабақ беруші, оқытушы, куратор, т.б. адамның сол Қоғамға қызмет ету бойынша өзінің тәжірибесі болу шарт.

Қоғамға қызмет етуге тікелей қатысатын білімгерлер ең біріншіден өздерін тек жақсы жағынан көрсетуге тырысады. Әрбір қоғамға қызмет етуші адам – өз қатарластары мен қоғамдағы қарт адамдарға қатар қарау керек. Ал қоғам мүшелері қоғамға қызмет етушілерге – өздеріне қалай құрмет көрсетті, тура солай қызмет көрсету қажет. Егер «тек маған бәрі көмектесуі керек, Сен міндеттісің маған көмектесуге» деген көзқарас болатын болса, уақыт өте келе екіжақты тепе-теңдік жойылады [5].

Естеріңізге сақтаңыздар! Қоғамға қызмет ету – эксперимент емес. Оны жасап көріп, болмаса тоқтата саламыз деген үдеріске жатпайды. Және Қоғамға қызмет етуді уақытша жасаудың қажеттілігі жоқ. Қоғамға қызмет етудің оқу үдерісі – 50/50 бойынша жүргізілуі қажет. Атап айтар болсақ, теориялық сабақтар мен тәжірибелер академия қабырғасында жүргізілсе, практика жүзінде білімгерлер өз мамандығы бойынша немесе гуманитарлық бағыт бойынша көмекке мұқтаж ортада қызмет атқару керек. Кейде әлеуметтік желілерде – Қоғамға қызмет ету – адамның азаматтық ұстанымы ретінде қарау керек дейді. Мүмкін. Бірақ, Қоғамға қызмет етудің аясы Азаматтық ұстанымнан әлдеқайда кішірек. Азаматтық ұстаным ең алдымен – Ұлтқа қызмет және халыққа пайдасы тиетін саясатпен айналысу (сыртқы және ішкі саясат, қоғамдық мәселе, т.б.). Қоғамға қызмет – тікелей ұлтқа немесе белгілі-бір саясатқа байланысты болмайды. Қоғамға қызмет ету – ұлтқа, жасқа, жынысқа қарамайды. Тек қоғам мүшелерін қамтиды [6].

Қоғамға қызмет етуге үйрету қажет емес деген ойдамыз. Қазақтың салт-дәстүрі кішкентай кезден бастап балаға үлкенге құрмет көрсет, айналаңа зияның тимесін деп үйретеді. Біз, тек сол бала өскен кезде ұмыта бастаған дағдыларды қайтадан шығаруға тырысамыз. Ол дағдыларды қайта шығарып, қоғамға пайдасы тимесе де зияны тимейтін азаматты тәрбиелеу үшін – философия, тарих, т.б. әлеуметтік ғылымдардың пайдасы өте зор. Оқу бағдарламаларында Қоғамға қызмет етуді үйрету үшін білімгерлерге –

пәнге деген құрмет, сыни ойлау, ақпараттық сауаттылық және мәселелерді бірлесіп шешу сияқты жалпы оқу мақсаттарына негізделген дағдыларға қол жеткізу керек. Бірлескен оқу бағдарламалары арқылы көшбасшылық, рухани даму немесе мәдениетаралық сыйластық сияқты құзыреттіліктер әртүрлі мақсаттарға ие болуы мүмкін. Оқытушылар үшін «Қоғамға қызмет ету» дегеніміз – білім беру негізінде сыни тұрғыдан қызмет көрсетудің мағынасын түсінудің орталық субъектісі ретінде де тәжірибеге негізделген білім беру болып табылады [7].

Оқытушылар білімгерлерге курстың мазмұнын оқып, тәжірибеде қолдануға мүмкіндік беру үшін «ең тиімді» деп санайтын әдістерді немесе басқа оқу әрекеттерін таңдайды. Қызмет көрсету дағдыларын оқытудағы «Рефлексия» әдісі – білімгерлерді тәжірибелер мен бақылауларды қолданыстағы біліммен біріктіруге, теорияны практикада үйренуге, сондай-ақ олардың ортақ болжамдары мен сенімдерін талдауға және жететін жетістіктерге күмәндануға итермелейді. Қоғамға қызмет ету, сонымен қатар «адамның өсуі мен көздеген мақсаты, әлеуметтік көзқарасы, қоғамға көзқарасы және айналасын тану тәсілі» бағытындағы философия болып табылады. Бұл «Мейірімділіктен әділеттілікке баруды, қызмет пен мансаптан қажеттілікке өтуді дамытып, жалпылықтан жеке басқа өтуді жоюға негізделген өзара түсіністік» философиясы. Қызмет етуді философия ретінде оқыту – бұл «құндылықтарды білдіру – басқаларға қызмет ету», қоғамды дамыту және мүмкіндіктерді кеңейту, өзара оқыту мен білімгерлер қызмет ететін адамдар арасындағы әлеуметтік көмек және білім алмасудың мақсатын, сипаты мен жолын анықтайды. Сонымен, Қоғамға қызмет етуді оқыту моделі үш элементтен тұрады: нақты тәжірибе, рефлексияға негізделген нақты түсінік және жаңа жағдайларда ұғымдарды тексеретін белсенді оқу үдерісіндегі эксперимент. Бұл үш элемент оқу уақытын немесе бағытын құрайды [7]. Жоғарыда айтылған «Рефлексия» Қоғамға қызмет етуге деген қажеттіліктің түпкі себептерін

және маңызды әлеуметтік мәселелердің күрделілігін, сондай-ақ қызметке және одан тыс жерде білім беру тәжірибесі аясындағы болашақ әрекеттерді тереңірек түсіндіру және түсіну ниетімен жасалған.

Қоғамға қызмет ету мен оқытуды үйлестірудің озық тәжірибесінің қағидаттары тиімді және тұрақты бағдарлама ретінде төмендегідей бағыттарды қамтиды: 1. Адамдарды ортақ игілік үшін жауапты және күрделі іс-әрекеттерге тартады; 2. Адамдарға қызмет көрсету тәжірибесін сыни тұрғыдан түсінуге құрылымдық мүмкіндіктер береді; 3. Барлық қатысушыларға қызмет көрсету мен оқытудың нақты мақсаттарын тұжырымдайды; 4. Мұқтаж адамдарға осы қажеттіліктерді анықтауға мүмкіндік береді; 5. Әрбір қатысушы мен ұйымның міндеттерін нақтылайды; 6. Өзгеретін мән-жайларды ескеретін үдерістер арқылы қызметтерді жеткізушілерге және қызметтер қажеттіліктеріне сәйкес келеді; 7. Шынайы, белсенді және тұрақты ұйымдастырушылық жауапкершілікті күтеді; 8. Қызмет көрсету және оқыту мақсаттарына жету үшін оқыту, бақылау, бақылау, қолдау, тану және бағалауды қамтиды; 9. Қызмет пен оқуға бөлінген уақыттың икемді және орынды болуын қамтамасыз етеді; 10. Бағдарламаға халықтың түрлі топтарын қатыстыруға жағдай жасайды. Қызмет көрсетуді оқыту мақсаттары бастапқы, ал қызмет нәтижелері екінші ретті болып келеді; қызмет көрсету бағдарламасы орталық жүйеде, бірінші және оқыту екінші ретті болатын қызметтік оқыту; қызмет көрсету және оқыту мақсаттары бар қызметке оқыту олардың салмағы бірдей және әрқайсысы екіншісін күшейтеді [8]. Қоғамдастық қажеттіліктерге сәйкес, қауымдастықтың басты қажеттіліктері анықталған. Олар ұсынған бірінші қағида – бұл серіктестік олардың «Қауымдастық активтеріне сүйенуін және өз тұрғындары мен жұмысшыларының қызмет көрсету қабілеттерін дамытуға тырысатын мекемелердің талаптарына жауап беруі керек». Сондықтан проблемаларды шешуге жергілікті басқару жүйесінің қабілеттеріне назар аудару керек. Екіншіден, қауымдастықтың дамуы – ішкі

қажеттіліктерге, басқару мекемелері және институттарға бағытталған. Колледждер мен бірлестіктерді басқару, шығармашылық және үміт сияқты сыртқы күштердің рөлі. Егер қауымдастықтарды дамытуға деген көзқарас аумақтық, азайтылмаған болса, өзара көмек активтеріне негізделген және ішкі қажеттіліктерге бағытталған жергілікті басқару жүйесінің олқылықтарын толықтыруы керек болса, ол дұрыс қарым-қатынасқа да негізделуі керек. Сондықтан жергілікті тұрғындар, ұйымдар мен мекемелер арасындағы қатынастарды құру және қалпына келтіру үдерісінде білімгерлердің үнемі болуы өте маңызды.

Қоғамға қызмет етуді дамыту – қайырымдылық, жоба. Бірақ, әлеуметтік өзгерістерге ұмтылудың өз логикасы, күшті жақтары, шектеулері мен көзқарасы бар. «Нәзік» қайырымдылық немесе «Нағыз» еріктілікте – қызметті бақылау және ресурстарды бөлуге қатысты шешімдер қызмет жеткізушісіне немесе оқытушыға жүктеледі. Қызмет көрсетуде әдетте уақыт шектеулі, кейде бір реттік немесе эпизодтық болып табылады және қызмет көрсететін адамдар өздерінің қызметі арқылы шешуге тырысатын мәселенің немесе проблеманың құрылымдық себептерін түсінуге немесе әсер етуге аз тырысады. Алайда, қайырымдылық өте қажет болған жағдайлар болған кезде, мысалы, табиғи апаттар кезінде. Мұны «майлы» жолмен жасауға болады, яғни қаражат тарапынан пайдасы өте жоғары. Егер де қаржы табуды көздейтін Қоғамға өызмет ету – рухани болып табылатын дәйекті дүниетанымға немесе ұзақ мерзімді міндеттемелер тудыратын және басқа адамдардың құндылығына деген сенімге негізделген әлемді сауықтыруға негізделген болса қалай болады? Ақша тауып отырған адам көмек көрсетуді мақсат етсе? Жоба бойынша жұмыс мәселелері мен шешімдерді анықтауға және осы шешімдердің біреуіне немесе бірнешеуіне жету үшін жақсы ойластырылған жоспарларды жүзеге асыруға бағытталған. Екінші бағытта – Қоғамға қызмет ету өзекті мәселені шеше алады, мысалы, үйлерді салу немесе жөндеу және

оларды үйге қол жеткізе алмағандарға беру. Бұл жол «әлсіз» жол деп аталады, яғни тұрақты емес. «Тығыз» түрде жасалған жоба болса, колледжден немесе университеттен келген адамдарды, сондай-ақ аудан тұрғындарын үй құрылысына да, тұрғын үй нарығындағы теңсіздік және үйсіздіктің пацда болуы сияқты мәселенің түпкі себептерін жоюға тартады. Бұл тұрақты жол. Үшінші бағытта қарасақ, әлеуметтік өзгеріс, егер оң өзгерістерге қол жеткізу үшін жиналған адамдар арасындағы қарым-қатынас тереңдік пен тұтастыққа ие болмаса, «нәзік» болуы мүмкін. Қоғамдағы қызмет көрсету принциптеріне сүйене отырып, әлеуметтік өзгерістер бойынша «қарқынды» жұмыс проблемадан немесе сұрақтан көп зардап шеккен адамдармен және мемлекеттік басқару органдары арасында қарым-қатынас орнатуға және осы адамдарға өз атынан сөйлеуге және қажетті әрекеттерді жүзеге асыруда серіктес болуға өкілеттік беруге бағытталған өзгерістер тікелей білімгерлерге арналған. Бұл парадигма әдетте әлеуметтік жүйелер мен құрылымдарда терең тамырланған әлеуметтік мәселелердің түпкі себептерін тікелей жоюға бағытталған. Қоғамға қызмет етудің басты бағыты қарапайым білімгерлерді жаңа сатыға ғана көтеріп қана қоймай, сонымен қатар мектепте немесе жоғарғы оқу орынанда «қудалауға» түскен жастарды дұрыс жолға салуға өзіндік көмегін тигізеді. Әлеуметтік әділеттілікті айқын мақсатпен және арнайы іс-әрекетті оқытуға сыни көзқараспен қарауды насихаттайтын әдебиеттер пайда болады. Әлеуметтік әділеттілікке бағытталған бұл бағыт – қызметтің барлық қатысушылары арасында билікті қайта бөлуге, тап пен қоғам арасындағы нақты қатынастарды дамытуға, сайып келгенде, теңсіздікті жою үшін билік жүйесі мен артықшылықтарды қайта құруға бағытталған қызметтер бойынша бөлшектелген.

Курсты оқуға қатысатын білімгерлер осы қызметке байланысты мамандықты таңдайды және олардың мәдени және нәсілдік, жыныстық және діни түсініктеріне сенімі болады және әртүрлі бағыттағы стереотиптік

ойлауы азаяды. Сондай-ақ, Қоғамға қызмет етуді оқыту білімгерлердің колледж және мектептегі біліміне көбірек қанағаттануға көмектеседі және колледжді немесе мектепті бітіргеннен кейін оқуын жалғастыруға және одан ары өзіне қоғамға қызмет етуге көбірек мүмкіндік береді. Сонымен қатар, соңғы зерттеулер көрсеткендей, қоғамдық немесе қоғамдық қызметпен айналысатын білімгерлер сәттілікке көбірек бейім. Кез-келген білімгер жоғарғы оқу орнында өте белсенді қоғамдық жұмыспен айналыса жүріп, болашақта депутаттық мандатқа қол жеткізгенін білесіздер. Осы сипатта өркендеу, даму және белсенділік таныту – колледжде, мектепте немесе ЖОО-да жетістікке жету үшін ерекше маңызды әлеуметтік және психологиялық салауаттылық аспектілерін қамтиды. Олар басқа білімгерлерге қарағанда әлдеқайда аз уақыт білімге көңіл бөлсе де, қауымдастықтар үшін артықшылықтар мен жаңа энергияны және қолданыстағы қызметтерді кеңейтуге немесе жаңаларын ашуға көмектесуге бейім болады. Сонымен қатар, проблемаларды шешудің жаңа тәсілдері; зерттеулерді жүргізу және пайдалану үшін мүмкіндіктерді кеңейту; институционалдық ресурстарға қол жеткізу; оқыту және оқыту процесіне қатысу мүмкіндіктері, т.б. толып жатқан бағытта жұмыс жасай алады. Зерттеудің қосымша нәтижелері Қоғамға қызмет етуді оқу барысында өте белсенділік танытқан білімгерлер, әсіресе қауымдастық деңгейіндегі зерттеулер аясында, гранттар мен басқа да қаржыландыруды пайдалануға, қоғамдық ұйымдар арасындағы байланыстар мен желілерді нығайтуға, бюджетті үнемдеуді қамтамасыз етуге, ұйымның жалпы мақсаттарына қол жеткізуге, қоғамды дамытуға үлес қосу үшін көптеген мәліметтер бере алатындығын көрсетеді.

«Қоғамға қызмет ету» курсы аясында – қоғамдық ұйымдардың қызметкерлері мен тұтынушылары, сатып алушылары оқуға қызығушылықтанытатын және өз ойларымен, білімдерімен және көзқарастарымен бөлісуге дайын білімгерлермен жұмыс істеу мүмкіндігіне ие болады [9]. «Қоғамға қызмет ету» сонымен қатар, оқытушыларды басқа

да тиімділігі өте жоғары педагогикалық әдістерді үйренуге ұмтылыс жасау арқылы кәсіби дамуға ынталандырады: себебі, «қызмет ету арқылы оқыту - бұл оқытудың әлеуетті нәтижелерінің бай жиынтығын да, оқытушыларға оқыту мен оқуды барлық педагогикалық техникаларға сәйкес келетін жолмен зерттеу мүмкіндігін беретін белсенді оқыту стратегиясы» болып табылады. Сондай-ақ, бұл қоғамдастық жағдайында оқыту мен зерттеуді бағыттауға мүмкіндік береді және зерттеуде қолдануға болатын қазіргі проблемалар мен тенденцияларды анықтауға көмектеседі. Осыған байланысты, қызметтік оқыту көптеген адамдарға біздің қоғамның алдында тұрған ең маңызды мәселелерді «шешу үшін» өз пәндерінің білім базасын пайдалану үшін, колледжде сабақ беруді мамандық ретінде таңдағанын еске салады. Сервистік оқыту оқытушылары педагогика ұсынатын мүмкіндіктерді зерттей отырып, әртүрлі пәндердегі әріптестерімен қарым-қатынастан «ләззат» алады.

Қызметтік оқыту және «мүдделі шәкіртақы» тәртіптік қауымдастықтарда, сондай-ақ тағайындау, жоғарылату және қызмет көрсету процесінде барған сайын құнды бола бастаған сайын, оқытушылар зерттеу, дамыту және кәсіби тану үшін қосымша мүмкіндіктерге ие болады. Өзінің табиғаты бойынша Қоғамға қызмет етуді оқыту-оқытушыларды білімгерлермен неғұрлым терең және мазмұнды қарым-қатынасқа тартады. Білімгерлермен жұмыс жөніндегі мамандар және басқа да қызметкерлер білімгерлермен өмірлік мәселелері бойынша терең қарым-қатынас жасау үшін сервистік оқыту ұсынатын мүмкіндіктерді пайдаланады. Олар қоғамдастық мүшелерімен мазмұнды қарым-қатынас жасауды және құрдастарына қызмет көрсетуді ұйымдастыратын және насихаттайтын білімгерлердің жетекшілеріне тәлім беруді ұнатады. Колледждер мен университеттер үшін Қоғамға қызмет ету бойынша білім берудің артықшылықтарына қала мен ауыл арасындағы қарым-қатынасты жақсарту, білімгерлерге қосымша тәжірибелік білім беру шарттары және зерттеу мен оқытудың

кеңейтілген мүмкіндіктері кіреді. Жоғарғы оқу орындары сонымен қатар, білімгерлердің оқу процесіне көбірек араласуының, еңбек нарығына жақсы дайындалуының, колледждегі оқуына көбірек қанағаттанудың және оқуды бітіру ықтималдығының пайдасын көреді.

Қоғамға қызмет ету – бұл оқу орнының білімгерлерді әлеуметтік жауапкершілік пен жаһандық азаматтық рухында тәрбиелеуге қатысты барлық дерлік бағдарламалық мәлімдемелерін қанағаттандыруға бағытталған қызметпен айналысатындығының нақты дәлелі. Сонымен қатар, қызмет көрсетуге бағыттау – жергілікті және жаһандық қауымдастықтармен кең және терең өзара әрекеттесу және экономикалық дамуға айтарлықтай үлес қосу арқылы институттардың әлеуметтік мақсаттарына жетуінің катализаторы бола алады [10]. Қызмет арқылы оқыту – кең тестілеуден өткен және әр түрлі деңгейдегі білімгерлер үшін тиімді екендігі дәлелденген жоғары тиімді білім беру тәжірибесінің бірі. Жоғары тиімді тәжірибелер білімгердің уақыт пен күш жұмсау ықтималдығын арттырады; белсенді, күрделі оқу іс-шараларына қатысу; әртүрлілікті сезіну; негізгі мәселелер бойынша оқытушылармен және құрдастарымен қарым-қатынас жасау; жиі кері байланыс алу; және нақты тәжірибе арқылы оларды оқытудың өзектілігін түсінеміз. Жоғары сапалы қоғамға қызмет көрсетуді оқытуға қатысатын білімгерлер жеке адамдар мен қауымдастықтардың проблемаларын көруге және шешуге, ең көп зардап шеккен адамдармен диалогқа және олардың мәселелінді шешуге қатысуға, сондай-ақ нәсілшілдік, сексизм, кедейлік салдарын өз көздерімен көруге мүмкіндік алады және қысым көрсету деген нәрсені түсінуге тырысады.

Білімгерлерді өз тәжірибелерімен байланысты ойларға қатыстырған кезде, олар нақты әлем мәселелері үшін курс мазмұнының өзектілігін, проблемалар мен шешімдердің пәнаралық сипатын, әлеуметтік матаның күрделілігін және оның бір бөлігі болуды қалай шешуге болатындығын

көре алады [11]. Қызмет көрсету арқылы жетілдірілетін білімгерлердің жеке нәтижелерінің қатарына адамгершілік даму, рухани өсу, эмпатия, тиімділік, жеке және әлеуметтік жауапкершілік сезімі және колледж кезінде және одан кейінгі қызметке деген адалдық жатады. Аталмыш курстың мазмұны - есте сақтау мен түсінуді, теорияны практикада қолдану қабілетін және сыни ойлау, жазу, проблемаларды шешуге байланысты бірқатар нәтижелерді арттыратыны анықталды.

Қызмет көрсетуді оқыту қаншалықты кең таралған? Ол өсіп келе жатыр ма? Немесе бұл жай өтіп бара жатқан тағы уақытша үдеріс пе? Осы сұрақтарға жауап беріп көрелік. Қызмет көрсетуге оқыту 1980 жылдардың ортасында жоғары білімге енгеннен бері батыс елдерінде күрт өсті. Бұның басты себебі, американдық колледждер мен университеттер қауымдастығы кең тестілеуден өткен және әр түрлі деңгейдегі колледж білімгерлері үшін пайдалы екенін дәлелдеген теорияға негізделген жоғары тиімді білім беру тәжірибесінің бірі [12]. «US News & World Report» жасаған ықпалды колледж рейтингі түлектерді жетістіктерге жетелейтін көрнекті академиялық бағдарлама ретінде осы пәнді қамтиды. АҚШ-тағы Campus Compact-тің (Қоғамға қызмет ету бойынша қызмет көрсететін орталық) 1100-ден астам институционалды мүшелері және штат пен аймақтық деңгейдегі отыз төрт филиалы бар. 2011 жылдың күзінде бұл оқу орындарының 94% - ы сервистік оқыту курстарын ұсынды, ал олардың 55% - ы негізгі оқу бағдарламасының бөлігі ретінде академиялық сервистік оқытуды қажет етті. Оқу және оқудан тыс іс-әрекеттерді қамтитын білімгерлер үшін сұралған қызметтердің құны – 1120 оқу орнында 9,7 млрд долларды құрайды. Американдық муниципалды колледждер қауымдастығының мәліметтері бойынша, муниципалды колледждердің үштен екісі осы қызмет көрсетуді ұсынады. Бұл өте маңызды үдеріс, өйткені бүгінгі білімгерлердің жартысына жуығы колледж бітірген соң өз мансабын бастайды [13].

Оқу орнының миссиясы туралы кез-келген мәлімдемде «білімгерлерді жаһандық

азаматтыққа, белсенді демократиялық қатысуға немесе әлеуметтік жауапкершілікке дайындайды» деп мәлімдейді. Алайда институттардың осы миссияға қаншалықты сәйкес келетіндігінде, қойылған міндеттер мен жеткен жетістіктер арасында үлкен айырмашылықтар бар. Осы сәйкессіздікке байланысты АҚШ білім департаменті азаматтық оқыту мен қоғамға қызмет етуге қатысу – жалпы білімнің, сондай-ақ негізгі және мансаптық бағыттардың ажырамас бөлігі болып табылатынын баса айтып келеді. Институттардың барлық түрлері осы үндеуге жауап беруге тырысқандықтан, азаматтық белсенділікке деген қызығушылықтың айтарлықтай өсуі байқалады, сонымен бірге Қоғамға қызметке үйренуде қарыштап дами түсті [14].

Елдегі көптеген студенттік Көшбасшылық бағдарламалар – әлеуметтік өзгерістер үшін көшбасшылықты ынталандыру бағытында алға жылжуда. Нәтижесінде, әлеуметтік өзгерістерге осындай назар аудару көшбасшылық бойынша оқытушылар тарапынан қызмет көрсетуге оқыту пәніне үлкен қызығушылық тудырды. Көптеген институттар көшбасшылық пен қызмет көрсетуді біріктіретін орталықтар құрады. Қызмет көрсетуге оқыту бүкіл әлемдегі колледждер мен университеттерде тез таралды. Бұл жұмысты «Talloires Network» желісі жүргізеді, жоғары білімнің азаматтық және әлеуметтік рөлін нығайтатын мекемелердің халықаралық қауымдастығы қолдайды, оған алты миллионнан астам студент оқитын 69 елдегі 280 колледж бен университет кіреді.

Бұл желі Азия, Ирландия, Латын Америкасы, Австралия, Таяу Шығыс, Ресей, Оңтүстік Африка және АҚШ-тағы қауымдастық және оқу бағдарламалары мәселелерімен айналысатын жоғары білім қауымдастықтарымен ынтымақтасады. Сонымен қатар, Канадалық қоғамға қызмет етуді оқыту альянсы қызмет көрсетуді белсенді түрде насихаттайды және оны қолдау үшін көптеген ресурстар ұсынады [14].

Қоғамға қызмет етуді оқытудың басты әдістері: тікелей және жанама. Тікелей қызмет көрсету – Қызмет көрсету орнында

немесе басқа жерде клиенттермен жеке қарым-қатынасты қамтиды. Мұндай іс-шараларға репетиторлық қызмет, баспанасыз адамдарға тамақ беру, қарттарды күйзелісті жеңілдету жаттығуларына тарту және аз қамтылған ауданда баскетбол, футбол, волейбол командасын жаттықтыру, т.б. кіреді. Тікелей емес (жанама) тәжірибе қоғамдастық аумағында жүреді, бірақ қызмет алушылар қызмет көрсететін халықпен тікелей байланысқа түспейді. Бұл жанама әрекеттерге – азық-түлік тарату үдерісінде өнімдерді сұрыптау, қарттар үйінде кітапхана құру және қоғамдық саябақты күтімділеу, т.б. жатады. Тікелей емес қызмет көрсету кезінде білімгерлер қызмет көрсету орны мен қызмет көрсетілетін тұрғындардан физикалық жағынан алыста болады. Бұл тәжірибе соынмен қатар, қоғамдық ұйым үшін веб-сайтты немесе бизнес-жоспарды әзірледі, қоғамдастық мүшелеріне пайда әкелетін заңнаманы насихаттауды және қоғамдық ұйым үшін қаражат жинау іс-шараларын өткізу үшін грант алуға өтініш жасауды қамтиды.

Студенттік қалашықта білім алушыларды кампус қоғамдастығының басқа мүшелерімен бірге қызметке тарту арқылы да жүзеге асырылуы мүмкін, мысалы, қызметкерлерге басқа тілдерде сөйлейтіндерге тілдік емтихандарына дайындалуға көмектесу немесе кампус ғимараттарында жасыл желектерді отырғызу және күтімділеу, т.б. Бұл жерде жанама әдістердің анықтамалары кейде жеке мекемелер шығаратын қызметтер мен материалдарды оқыту әдебиеттерінде орын ауыстыратынын атап өткен жөн. Қоғамдық бірлестіктердің немесе мемлекеттік органдардың басшылары мен мүшелері, сондай-ақ қоғамдық бірлестіктердің басшылары мен мүшелері қоғамдастық өкілдерін, соның ішінде коммерциялық емес қоғамдық ұйымдардың қызметкерлерін, жоғары білім беру серіктестерімен, соның ішінде білімгерлер мен докторанттарды, оқытушылар мен қызметкерлерді қоғамдастық анықтаған мәселелерді шешуге бағытталған зерттеу жобаларына тартады. Әр түрлі қызмет түрлерін, қызмет көрсетуді үйрену тәжірибесін және тәжірибенің екі түрін ұсыну өте маңызды болса да,

рефлексия және өзара түсіністік, ұсынылған барлық тәжірибе қызмет пен оқытудың тепе-теңдігін, сондай-ақ негізгі тәжірибені қамтуы керек [15].

Академиялық пәннің «Қоғамға қызмет көрсетуден» айырмашылығы, аудиториядан тыс қызмет көрсету көбінесе танымдық және моральдық дамуды, психоәлеуметтік дамуды, әлеуметтік сәйкестікті дамытуды және дамудың интегративті модельдерін қамтитын оқушылардың даму теориясына негізделген. Бірлескен қызмет бойынша оқыту көбінесе әртүрлілік пен көп мәдениетті хабардарлыққа бағытталған. Рефлексия, әдетте, субъективті, өзін басқаларға түсінуге, құндылықтарын зерттеуге және стереотиптер мен априорлық болжамдарға қарсы тұруға бағытталған. Қызметке оқыту бойынша оқу және оқудан тыс іс-шаралар әр түрлі жиілікте және ұзақтықта, сондай-ақ қарқындылық континуумына немесе міндеттеме деңгейіне сәйкес ұсынылуы керек. Жиілік дегеніміз – білімгердің іс-әрекетке қаншалықты жиі қатысатынын, ал ұзақтығы оқушының қатысатын уақытының ұзақтығын білдіреді [15]. Жекеменшік және басқа да ірі мемлекеттік зерттеу университеттерінің миссиясы жергілікті қоғамдастықтарға және жаһандық қоғамға оқыту, зерттеу, ақпараттық-насихаттау және техникалық көмек көрсетуді қамтиды. Аграрлық бағытта білім беретін көптеген университеттер, сондай-ақ басқа да ғылыми-зерттеу университеттері қоғамға араласудың кең контекстінде қызмет етуге үйрету жұмыстарын негіздеуге тырысу қажет. Яғни, Жұмыс жасау арқылы – тәрбиелеу. Алайда, «әлеуметтік әділеттілік» термині ғылыми-зерттеу мекемелерінде, әсіресе мемлекеттік мекемелерде қолданылуы мүмкін емес. Оқыту гранттарын беру миссиясы – оқыту қызметтерін ұсыну үшін жақсы жұмыс істесе де, ірі зерттеу университеттерінің проблемасы – бұл гранттар арқылы қаржыландырылатын кең ауқымды зерттеулерге бағытталған. Нәтижесінде оқытушылар өздерінің зерттеу басымдықтарына байланысты емес қызмет көрсету курстарын құруға және оқытуға құлықсыз болуы мүмкін.

Гуманитарлық ғылымдар институттары

«гуманитарлық білімді» – адамдарды дайындайтын және оларға қиындықтарды, өзгерістерді және әртүрлілікті жеңуге мүмкіндік беретін «Білім философиясы» ретінде алға тартады. АҚШ-тағы көптеген діни колледждер мен университеттерде Қоғамға қызмет етуді үйрену академиялық және рухани мақсаттар мен қажетті нәтижелерге ие. Қауымдық колледждер мен университеттер жергілікті американдық білімгерлердің «өзін-өзі анықтауына ықпал ету», «рулық мәдениетті сақтау және нығайту» және «жергілікті американдық қауымдастықтарға қажетті ресурстарды беру» үшін үш жақты миссияны орындайды.

Қорыта келгенде, «Қоғамға қызмет ету» білімгерлерге ғылым, мәдениет және қоғам саласындағы кең білімді, сонымен қатар белгілі бір саланы терең зерттеуді ұсынады. Қолданбалы оқытуға немесе кәсіптік оқытуға назар аударудың орнына, гуманитарлық

колледждер білімгерлерге әлеуметтік жауапкершілікті үйретеді, сонымен қатар қарым-қатынас, проблемаларды шешу және шығармашылық сияқты кең қолданылатын зияткерлік және практикалық дағдыларды дамытады. Көптеген гуманитарлық ғылымдар оқу орындары білімгерлерге гуманитарлық білімнің қажетті нәтижелеріне қол жеткізуге мүмкіндік беру үшін басқа жоғары тиімді білім беру тәжірибелерімен бірге «Қоғамға қызмет етуді» оқытуды қолданады.

Қоғамға қызмет етуді оқытудың рефлексиясы мен өзара байланысының негізгі элементтері, оның оқу бағдарламасында да, курстан тыс бағдарламада да іс жүзінде қалай көрінетіні, бағалау мен басқаруға байланысты көптеген сұрақтар әлі де зерттеуді талап етеді.

Мақала «Болашақ» бағдарламасы бойынша Мичиган мемлекеттік университетінде өткен тағылымдама аясында жазылды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

[1] Adam Moore, Susan Trostle Brand (2021). A Grand Challenge, Research Anthology on Instilling Social Justice in the Classroom, 10.4018/978-1-7998-7706-6, 122-137. <https://www.igi-global.com/gateway/book/265223> (қаралған күні - 24.08.2022)

[2] Alex H. Poole, Denise Agosto, Xia Lin, Erjia Yan (2022). "Librarianship as Citizenship": The Promise of Community-Based Learning in North American Library and Information Science Education, Journal of Education for Library and Information Science, 10.3138/jelis-2020-0090, 63, 2, 153-169. <https://utpjournals.press/doi/10.3138/jelis-2020-0090> (қаралған күні - 25.08.2022)

[3] Amanda Alexander, Ross H. Schlemmer (2021). The Convergence of Critical Pedagogy with Arts-Based Service-Learning, Research Anthology on Instilling Social Justice in the Classroom, 10.4018/978-1-7998-7706-6, 1006-1028. <https://www.igi-global.com/gateway/book/265223> (қаралған күні - 22.08.2022)

[4] Audrey J. Murrell, Gloria O. Onosu (2022). Mentoring Diverse Leaders: The Necessity of Identity Work, HRD Perspectives on Developmental Relationships, 10.1007/978-3-030-85033-3, 175-195. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-85033-3> (қаралған күні - 20.08.2022)

[5] Christine L. Sheppard, Jia Gilani, Elena Neiterman (2022). Examining critical reflection skills in an undergraduate gerontology course, Educational Gerontology, 10.1080/03601277.2022.2047505,1-13. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03601277.2022.2047505> (қаралған күні - 19.08.2022)

[6] Emily Faulconer, C.J.Y. Kam (2022). Service-Learning in Undergraduate General Chemistry: A Review, Journal of Experiential Education, 10.1177/10538259221092141, (105382592210921). <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/10538259221092141> (қаралған күні - 27.08.2022)

[7] Helene Krauthamer, Matthew Petti (2022). English at Your Service, Research Anthology on Service Learning and Community Engagement Teaching Practices, 10.4018/978-1-6684-3877-0, 143-161. <https://www.igi-global.com/gateway/book/286748> (қаралған күні - 27.08.2022)

[8] Katharina Resch, Ilse Schritteser, Mariella Knapp (2022). Overcoming the theory-practice divide in teacher education with the 'Partner School Programme'. A conceptual mapping, European Journal of Teacher Education, 10.1080/02619768.2022.2058928, 1-17. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02619768.2022.2058928> (қаралған күні - 22.08.2022)

[9] Shiloh James Howland, Dayoung Kim, Brent K. Jesiek (2022). Senior Engineering Students' Reflection on Their Learning of Ethics and Morality: A Qualitative Investigation of Influences and Lessons Learned, International Journal of Ethics Education, 10.1007/s40889-022-00139-5, 7, 1, 171-199. <https://link.springer.com/doi/10.1007/s40889-022-00139-5>

com/article/10.1007/s40889-022-00139-5 (қаралған күні - 25.08.2022)

[10] Vinita Gupta, Ratneswary Rasiah, Jason James Turner (2022). Integrating Service Learning Into Higher Education Curriculum, Research Anthology on Service Learning and Community Engagement Teaching Practices, 10.4018/978-1-6684-3877-0, 334-353. <https://www.igi-global.com/gateway/book/286748> (қаралған күні - 24.07.2022)

[11] Jennifer Goff, Eddie Hill, Angela Eckhoff, Tammi Dice (2020). Examining the High-impact Practice of Service-learning: Written Reflections of Undergraduate Recreation Majors, SCHOLE: A Journal of Leisure Studies and Recreation Education, 10.1080/1937156X.2020.1720444, 1-14. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1937156X.2020.1720444> (қаралған күні - 20.05.2022)

[12] Markus G.B., Howard, J.P. F., King, D.C. Integrating community service and classroom instruction enhances learning: Results from an experiment // Educational Evaluation and Policy Analysis. – 1993. – С. 410–419.

[13] Melchior A., Bailis, L. Impact of service-learning on civic attitudes and behaviors of middle and high school youth / A. Furco & S. H. Billig (Hrsg.) // Service-Learning: The Essence of the Pedagogy. – Greenwich, 2002. – С. 201–222.

[14] Santilli N.R., Falbo M.C. Bringing adolescents into the classroom by sending your students out: Using service learning in adolescent development courses // Newsletter of the Society for Research on Adolescence, 2001. – С. 4-6.

[15] Sliwka A., Petry C., Kalb P. Durch Verantwortung lernen – Service Learning: Etwas für andere tun. – Weinheim: Beltz, 2004. – 240 с.

IRSTI 14.23.17

10.51889/2077-6861.2023.1.30.009

M.B. BERLIBAYEVA¹, G.T. ABITOVA,¹ İ. ULUTAS²

¹Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan),

²Gazi University (Ankara, Turkey)

m.berlibayeva@mail.ru; abitova.64@mail.ru; lkayulutas@gmail.com

INFLUENCE OF ROLE PLAY ON THE DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN CHILDREN OF THE OLDER PRESCHOOL AGE

Abstract

The development of the emotional intelligence of older preschool children is relevant, as it is closely related to the personal development of the child, the formation of his feelings and emotions is carried out mainly through the emotional perception of the world around him.

The article discusses the role of the role-playing game as a creative activity of children of senior preschool age, in which they take on “adult” roles and reproduce the activities of adults and the relationship between them in game conditions.

Mastering the social role, children acquire life experience, saturated with new emotions and content, consolidate knowledge of new forms of communication and interaction, expand vocabulary, acquire social skills, and achieve a positive emotional state.

In the role-playing game, children develop fantasy, the ability to concentrate attention, the ability to express their feelings, restrain desires, control their actions, and voluntary behaviour.

The authors focus on the fact that a role-playing game contributes to the development of emotional intelligence, teaches you to understand and control your own and the emotions of others, understand the emotional state of the game participants, empathize, establish friendly relations with partners in the game, work in a team, comprehend the values of mutual understanding, acceptance, forgiveness.

According to the authors, the attractiveness of a role-playing game as a teaching tool for the development of emotional intelligence in pre-schoolers is based on its potential, which manifests itself in the emotional richness